

Catedra de istoria medicinei (cond.: conf. dr. S. Izsák) a I.M.F. din Cluj

CIND S-A ÎNFIINȚAT FARMACIA „RODIA“ DIN ORADEA?

dr. S. Izsák

Se știe că importantul oraș din vestul țării, Oradea, are un bogat și interesant trecut medical și sanitar, în care au jucat un rol specific activității lor și farmaciile.

În timp ce spitalele medievale din Oradea sînt atestate documentar, știrile privind farmaciile orădene datează abia din secolul al XVIII-lea. Prima farmacie publică din Oradea, „Crucea de aur“, menționată încă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, este atestată documentar, în anul 1742. Despre această farmacie se presupune că ar fi fost înființată la sfîrșitul secolului al XVII-lea (1).

În cursul secolului al XVIII-lea au luat ființă la Oradea trei farmacii: „Rodia“ a Ordinului misericordian; „Coroana“ (1791) și „Vulturul de aur“ (1796).

Înționat nu am indicat anul înființării farmaciei „Rodia“, deoarece în cele ce urmează vom încerca să abordăm tocmai problema precizării anului în care ea a luat ființă.

Menționăm că farmaciile din Oradea — orașul avînd intense legături comerciale cu manufacturile de faianță din Ungaria (Buda) și Boemia (Holic) — au avut frumoase interioare, dovadă prețioasele lor vase farmaceutice, din care o parte s-au păstrat pînă azi. Se remarcă în mod deosebit elegantele vase provenite de la farmacia „Vulturul de aur“, lucrate la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, care în prezent se găsesc la Muzeul de istoria farmaciei din Cluj. Prețioase sînt de asemenea și vasele de faianță (două tipuri diferite), ale fostei farmacii „Rodia“, ele făcînd parte din exponatele aceluiași Muzeu de istoria farmaciei din Cluj.

În ce privește data înființării farmaciei „Rodia“, unele documente referitoare la trecutul ei ne sugerează anumite rezerve, privind anul 1760. Menționăm că, în toate izvoarele publicate, anul 1760 se consemnează invariabil și în mod hotărît drept an al fondării acestei vechi farmacii (2). Cunoscutul istoriograf al farmaciei din Transilvania, Iuliu *Orient* afirmă de asemenea că farmacia „Rodia“ a fost înființată în anul 1760 (3). Cele relatate arată cît de necesară este revizuirea și precizarea datelor privind întemeierea vechilor farmacii din țara noastră. Unele cercetări efectuate în această direcție de prof. V. L. *Bologa* și de un colectiv condus de prof. I. *Spielmann*, au scos la iveală date noi, care au contribuit la o mai bună cunoaștere a trecutului farmaciilor transilvănene (4).

Orcît de surprinzător ar fi faptul, trebuie să precizăm de la bun început că în prezent nu dispunem de nici un document oficial, care să

ateste înființarea în 1760 a farmaciei „Rodia“. Nici foștii reprezentanți ai Ordinului misericordian din Oradea n-au posedat un asemenea act oficial de întemeiere, datat din 1760!

Afirmația că farmacia „Rodia“ s-ar fi înființat la 1760 a avut la bază următoarele documente: 1. Testamentul din 21 iulie 1760 al canonicului György Gyöngyössy și 2. Actul de întărire al acestui testament, emis de împărăteasa Maria Tereza la Viena, în ziua de 7 iulie 1761. Ambele documente au fost interpretate arbitrar.

Se cunoaște copia (în traducere maghiară) a Actului de întărire, care indică cu minuțiozitate toate dispozițiile testamentului lui Gy. Gyöngyössy, deoarece prevederile acestuia, fără aprobarea prealabilă a împărătesei, nu puteau fi executate.

Prima constatare fundamentală, care rezultă din analiza Actului de întărire a testamentului amintit, este lipsa totală a oricărei referiri directe sau indirecte la existența unei farmacii a Ordinului misericordian, respectiv la intenția testatarului cu privire la înființarea în viitor a unei farmacii conduse de călugării misericordieni. Este în afara oricărei îndoieli că Actul de întărire a testamentului lui Gyöngyössy n-ar fi omis sub nici un motiv o atât de importantă dispoziție testamentară cum ar fi fost întemeierea unei farmacii.

Singurele dispoziții testamentare privind activitatea de asistență a bolnavilor se referă la: 1. testarea sumei de 2500 fiorini, a unei case și a unei vii pentru întreținerea a 5 călugări și îngrijirea a 4 (patru) bolnavi în spitalul Ordinului, care se afla atunci în Cartierul italian al orașului Oradea; 2. rezervarea cu prioritate pentru bolnavii din oraș a paturilor înființate și 3. prevederea, ca în ca cazul în care s-ar cere să se înființeze și un alt spital pentru ambele sexe, spitalul să fie aprovizionat anual cu medicamente gratuite în valoare de 60 fiorini.

Din cele arătate mai sus nu rezultă că misericordienii ar fi avut la data testamentului canonicului Gyöngyössy (1760) sau la data confirmării acestuia (1761) o farmacie proprie în cadrul vechiului lor spital, în care să fi fost preparate medicamentele necesare bolnavilor. Acest lucru nu se afirmă și nu se confirmă prin documentele citate. Dacă ar fi existat o farmacie a călugărilor, testatarul n-ar fi omis să o amintească tocmai în legătura cu donația sa de 60 fiorini în contul medicamentelor gratuite. În schimb testatarul spune explicit că în cazul în care „nevoia cere să se construiască apoi și un alt spital, pentru ambele sexe, acela să se aprovizioneze anual cu medicamente gratuite în valoare de 60 fiorini“. Era deci vorba de viitor, de „un alt spital“ (care mai târziu s-a și construit). De o farmacie nu se amintește însă nimic! La data actelor emise (1760, respectiv 1761), Oradea a avut o farmacie publică — „Crucea de aur“ — de unde călugării se puteau aproviziona fără nici o greutate.

În consecință, pe baza celor arătate mai sus, putem afirma că farmacia „Rodia“ n-a existat în anul 1760 și nici în cursul deceniului al 7-lea al secolului al XVIII-lea. În schimb cunoaștem două documente, pe care le desparte un mare interval de timp și anume: a) primul din 1771 stabilește înființarea acestei farmacii în anul 1770 și b) al doilea, datat din 1937, demonstrează că farmacia amintită nu s-a înființat în anul 1760.

a) Documentul datat din 28 mai 1771, pe care l-a reproduș I. Orient (5) fără să-l fi analizat și fără să fi avut posibilitatea să-l confrunte cu

alte documente privind trecutul farmaciei „Rodia”, arată cu certitudine că ea s-a înființat în anul 1770.

Documentul amintit se referă la controlul farmaciilor din Oradea, efectuat de Francisc *Sievers*, fizicus-ul județului Bihor. Reproducem mai jos pasajul cel mai important, din punctul nostru de vedere, cuprins în raportul doctorului *Sievers*: „Inclyta Universitas Domini Domini Gratio-sissimi Colendissimi. Accepto gratioso Inclyti Comitatus Bihariensis Man-dato Anno 1771 Mense May 1 (sic!) ut ab improviso, ac absque ulla prae-ria insinuatione in praesentia Dominorum Infrascriptorum deputatorum Pharmacopaeas visitem, me statim operi huic accinxi, Apothecamque Je-sovitaram Misericordianarum a spacio unius Anni novam erectam, et ad Auream Crucem una cum praetitulatis Dominis invis...“ (citată după copia autenticată a documentului din 1771. Bibl. disciplinei de istoria medicinei, I.M.F. Cluj).

Deci, însoțit de persoane anume desemnate, doctorul *Sievers* a executat fără întârziere ordinul magistratului, inspectând inopinat farmacia jezuiților misericordieni, *nou înființată cu un an în urmă* („novam erectam a spacio unius Anni“) și farmacia „Crucea de aur“. Din acest raport de control rezultă clar că farmacia misericordiană a fost întemeiată în anul 1770 și că ea era o fundație recentă, pe care semnatarul raportului a considerat necesar să o semnaleze. Raportul lui *Sievers* este contrasemnat de persoanele care l-au însoțit în efectuarea controlului farmaciilor amintite.

Cu toate că a existat acest document din 1771, s-a repetat invariabil că farmacia „Rodia“ a fost înființată la 1760, afirmație în sprijinul căreia s-a invocat de mai multe ori testamentul canonicului *Gyöngyössy*. Acesta însă, după cum am văzut, nu conține nimic, nici măcar o aluzie care să confirme înființarea farmaciei „Rodia“, existența ei, în anul 1760.

b) Cu privire la anul fondării farmaciei „Rodia“, semnificative au fost concluziile unei inspecții oficiale care a avut loc la această farmacie orădeană în ziua de 12 martie 1937. Inspecția amintită s-a efectuat de către farmacistul Ioan *Murgău*, inspector general farmaceutic, însoțit de farmacistul Gheorghe *Păcală*, președintele Colegiului farmaceutic din Bihor.

Din procesul verbal, contrasemnat de dirigintele farmaciei „Rodia“ și de administratorul Ordinului misericordian, redactat în urma controlului făcut la farmacia „Rodia“, reiese că proprietarii ei n-au putut prezenta nici un document oficial, privind înființarea acestei unități în 1760.

Singurul document invocat a fost — și cu această ocazie — testamentul canonicului Gh. *Gyöngyössy* din 21 iulie 1760, prevăzut cu decizia imperială, autenticată de către notarul public dr. Ioan *Hinca* din Oradea (cf. Procesul verbal al inspecției farmaceutice din 27 mai 1937).

Procesul verbal amintit stabilește că „Dl. administrator... declară că alte acte sau dovezi cu care ar putea dovedi că farmacia a luat ființă în mod legal, după legile în vigoare la acea dată (adică în 1760 — n. n.) sau cu care ar putea dovedi cum a devenit reală sau cine a acordat această calitate farmaciei, nu are“ (Ibidem, p. 2).

Având în vedere cele arătate mai sus cu privire la înființarea farmaciei „Rodia“ rezultă că nu există, cel puțin pînă în prezent, decît un sin-

gur document oficial din epocă și anume raportul menționat al doctorului F. Sievers din 1771. Considerăm cu tot dreptul că însemnătatea acestui document este fundamentală pentru precizarea anului în care a luat ființă farmacia „Rodia” din Oradea.

Toate acestea nu exclud posibilitatea ca spitalul călugărilor să fi avut o așa-zisă farmacie de casă (neatestată documentar); care — luând în considerare proporțiile reduse ale capacității spitalului lor, nu putea fi o farmacie propriu-zisă, organizată. Continuitatea, trecerea organizatorică și juridică de la această presupusă farmacie de casă la aceea propriu-zisă, controlată în 1771 de doctorul Sievers, n-a putut fi atestată documentar cu ocazia controlului farmaciei „Rodia”, care a avut loc în cursul anului

Sosit la redacție: 14 decembrie 1973.

Bibliografie

1. *Orient Gy.*: Istoria farmaciei din Ardeal și Banat, Cluj, 1926, 161;
 2. Gyógyszerészek Zsebnaptára (pe anul 1918). Budapesta, 1917, 123; Almanahul Farmaciștilor, Cluj, 1927, 149;
 3. *Orient Gy.*: Ibidem 161;
 4. Bologa V. L., Elekes E.: Farmacia (1960), 9, 653; Spielmann I., Lázár Szini C., Orbán I.: Rev. Med. (1969), 3, 367;
 5. *Orient Gy.*: Ibidem, 161.
-